

Az anyagnormák statisztikájáról

Felemelt ötéves tervünk lényegesen magasabb termeléséhez természetesen sokkal több anyagra is van szükségünk. Az előttünk álló egyik legfontosabb feladat ezeknek az anyagoknak a biztosítása. Molotov elvtárs a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31-ik évfordulóján mondott beszédében megállapítja: „Az anyagellátás kérdésének, a szükséges anyagi tartalékok megteremtésének és az országos anyagi források gazdaságos kihasználásának helyes megszervezésétől nagy mértékben függ gazdaságunk felemelkedésének üteme. A termelés és építkezés jelenlegi hatalmas méretei mellett az anyagellátás pontos megszervezésének, valamint az anyagi források felhasználására megállapított normák ellenőrzésének országos szempontból igen nagy jelentősége van”.

A különböző anyagokkal természetesen csak úgy lehet helyesen gazdálkodni, ha meg vannak állapítva az anyagnormák, vagyis ha meg van szabva, hogy az egyes gyártmányokhoz milyen anyagból mennyit szabad felhasználni. Az Országos Tervhivatal, a szakminisztériumok közreműködésével, fontosabb gyártmányokra már 1951-re megállapított iparági normákat. Egyes vállalatoknál is voltak már normák 1951 első felére, azonban még meglehetősen kevés gyártmányra, úgyhogy ez év elején a helyzet ezen a téren még egyáltalán nem volt kielégítőnek mondható. Az Országos Tervhivatal ez év májusában elrendelte az 1952-re vonatkozó anyagnormák és normatívák kidolgozását. Ennek a rendeletnek az alapján a vállalatok és minisztériumok kidolgozzák a normákat és iparági normatívákat, úgyhogy jövőre minden vállalatnak szigorúan ezek betartásával kell majd dolgozni.

A Központi Statisztikai Hivatalra hárul a feladat, hogy az anyagnormák be-

tartását ellenőrizze. Mint ismeretes, a Központi Statisztikai Hivatal Ipari főosztálya először 1951 I. negyedévre vonatkozóan bocsátott ki anyagnormakérdőíveket és az ehhez tartozó gyártmányjegyzéket. A gyártmányjegyzék iparáganként csak a néhány legfontosabb gyártmányt tartalmazta, amelyekről feltehető volt, hogy van rájuk norma. A kérdőívek beérkeztek az Ipari főosztályra; ezek feldolgozásával kapcsolatos tapasztalatokat és nehézségeket az alábbiakban ismertetjük:

1. Mint már fent említettük, az anyagnormák kevés helyen voltak meg ebben az évben. Még azokra a gyártmányokra sem volt mindenféle norma, amelyeket a kiküldött igen szűk gyártmányjegyzék szerint kértünk. Ezért iparági számokat nem tudtunk az összes bekért gyártmányokra vonatkozólag megállapítani.

2. Több helyen — pl. az R. M. Fémműben — nem gyártmányokra, hanem gyártmánycsoportokra állapítják meg a normákat és az utókalkulációt is úgy készítik. Ez természetesen azt jelenti, hogy ha a tényleges termelésnél az egyes gyártmányok aránya más, mint a norma megállapításánál volt, az adatok nem hasonlíthatók össze, tehát a normák teljesítésének ellenőrzése lehetlenné válik.

3. A hosszabb átfutási időt igénylő gyártmányoknál, — pl. mozdony, traktor — mivel az utókalkuláció csak egy-egy széria legyártása után készül el, nem tudnak a tárgynegyedévre vonatkozó adatokat adni, hanem csak az ezt 6–8 hónappal megelőző időszakra. Ez azt jelenti, hogy helyes számokat a fent említett gyártmányokra csak az utókalkuláció átszervezése után lehet megállapítani.

Abból a célból, hogy fenti hibákat a II. negyedéves adatszolgáltatásnál lehető-

leg elkerüljük, új gyártmányjegyzéket állítottunk össze. Ebben a jegyzékben olyan gyártmányok szerepelnek, melyekre a vállalatoknak már volt normájuk. Így az iparági számokat ezekre meg fogjuk tudni állapítani, tehát az elsőnek említett hiányosság kiküszöbölése lehetségessé válik. Az új gyártmányjegyzék az előzőnél lényegesen bővebb, vagyis most már átfogóbb képet tudunk nyújtani a normák teljesítéséről. Természetesen ezzel még nem elégedhetünk meg, a gyártmányok körének további bővítése szükséges, mert még sok fontos cikkre nem tudunk adatokat kérni, mivel nem volt eddig anyagnormájuk. Különösen nagy hiányosságok vannak a gépgyártás vonalán, ahol 1951 I. félévében úgyszólván nem voltak normák.

A feldolgozásnál felmerült másik probléma, a gyártmány-csoportos anyag-norma megállapításáról és utókalkulációról a gyártmányonkéntre való át-térés, megoldása sokkal nehezebb. Ugyanis ott, ahol az egyes gyártmány-csoportok méret és minőség szerint igen sok gyártmányra oszlanak, mint pl. az R. M. Fémműben, az utókalkulációnak elkészítése gyártmányonként nagy munkát igényelne. Természetesen ebbe nem nyugodhatunk bele és feltétlenül arra kell vennünk az irányt, hogy a későbbiek folyamán az utókalkuláció helyesebb megszervezésével az adatok gyártmányonként álljanak rendelkezésünkre. Egyelőre az olyan cikkekre, melyeknél ezek a problémák fennállnak, sem kérünk adatokat, mivel össze nem hasonlíthatóságuk folytán úgy sem lennének használhatóak. Ez a hiányosság annál is inkább a legrövidebb időn belül megszüntetendő, mivel éppen a rendkívül fontos színesfémek vonalán áll fenn.

Fentiekben rámutattunk arra, hogy miért van szükség az anyagnormákra és milyen nehézségek vannak jelenleg az anyagnormák teljesítésének ellenőrzésében. Továbbiakban azzal akarunk foglalkozni, hogy ha rendelkezésünkre állnak az adatok, hogyan használjuk fel azokat. A fajlagos anyagfelhasználásra vonatkozó norma- és tényszámokat kétféleképpen csoportosíthatjuk, gyártmányonként és anyagonként. Tehát vagy úgy, hogy megnézzük, valamely gyártmányhoz az egyes anyagokból mennyit használunk fel, vagy pedig úgy, hogy

megállapítjuk, valamely anyagból az egyes gyártmányokhoz mennyit használunk fel.

Mint ismeretes, a Központi Statisztikai Hivatal egyelőre gyártmányonkénti csoportosításban kérte be az adatokat és így is dolgoztuk fel azokat. A kérdőíveken rendelkezésünkre állanak az egyes vállalatok ugyanazon gyártmányra vonatkozó norma szerinti és tényleges fajlagos anyagfelhasználási adatai. Ezeket az egyes vállalatok által gyártott mennyiséggel súlyozva, megkapjuk az iparágra vonatkozó norma- és tény-adatokat.

Egy bizonyos gyártmányhoz felhasználott egy anyagra, következőképpen végezzük el a számítást.

Vállalat	A gyártmányból termelt mennyiség	Fajlagos anyagfelhasználás		Termeléshez felhasznált anyag mennyisége	
		norma szerinti	tényleges	norma szerinti	tényleges
A	500	0,5	0,6	250	300
B	300	0,8	0,7	240	210
C	400	0,6	0,5	240	200
<i>Iparág összesen</i>	<i>1200</i>	<i>0,61</i>	<i>0,59</i>	<i>730</i>	<i>710</i>

$$\frac{0,59}{0,61} \cdot 100 = 96,7\%$$

ami azt jelenti, hogy az iparág fenti gyártmányhoz felhasznált egyik anyagból a normához képest 3,3%-os megtakarítást ért el. Ugyanígy kiszámítjuk ugyanehhez a gyártmányhoz felhasznált többi anyagra vonatkozó adatokat is és akkor meg tudjuk állapítani, hogy a gyártmány előállításánál az iparág jól gazdálkodott-e az anyagokkal. Természetesen az egyes vállalatok adatait külön-külön is figyelni kell, mert az egész iparág együttes adataiból az egyes vállalatok jó vagy rossz munkája nem tűnik ki.

Bár a számításokat eddig csak a fent leírt módon végeztük el, — mert csak kevés gyártmányra vonatkozólag voltak normák — rá kell mutatni arra, hogy ez nem elegendő, mert népgazdasági szempontból feltétlenül tudni kell azt, hogy valamely anyagból az összes gyárt-

mányokra vonatkozólag hogy alakult a fajlagos anyagfelhasználás. Ebből kifolyólag felmerült az a kívánság, hogy az anyagnormákat a II. negyedévre vonatkozólag ne csak gyártmányonként, hanem anyagoként csoportosítva is bekérjük, a legfontosabb 60—70 anyagra vonatkozólag. Azonban ezt a formát egyelőre elvetettük, mert csak akkor lenne értelme, ha egy-egy anyagnál az összes gyártmányok, vagy legalább is a gyártmányok döntő többségére vonatkozólag tudnánk fajlagos anyagfelhasználási indexet számítani. Ez jelenleg nem lehetséges, mert e normák nem állnak mindenütt rendelkezésre, de féltétlenül arra vesszük az irányt, hogy már a közeljövőben a legfontosabb anyagokra vonatkozólag a számítás el tudjuk végezni. Több termék gyártásához felhasználát egy anyag fajlagos anyagfelhasználási indexét az alábbi módon számítjuk ki. Az aggregát index képlete

a következő: $\frac{q_1 m_1}{q_1 m_0}$, ahol az m_1 a beszámolási időszak fajlagos anyagfelhasználását, m_0 a norma szerinti fajlagos anyagfelhasználást, q_1 a beszámolási időszak alatt előállított gyártmányok mennyiségét mutatja. Példa:

Gyártmányok	A beszámolási időszak termelése	Fajlagos anyagfelhasználás		A beszámolási időszak termelésére vonatkozó felhasználás	
		norma szerint	beszámolási időszakban	norma szerint	ténylegesen
	q_1	m_0	m_1	$q_1 m_0$	$q_1 m_1$
A	300	0,6	0,5	180	150
B	500	0,7	0,5	350	250
C	700	0,5	0,6	350	420
Összesen	1500	0,59	0,55	880	820

$$\text{Index} : \frac{820}{880} \cdot 100 = 93,2$$

$$\text{vagy} \frac{0,55}{0,59} \cdot 100 = 93,2$$

Vagyis ebből az anyagból az összes gyártmányokra vonatkozólag 6,8%-os megtakarítást értek el.

A fajlagos anyagfelhasználás indexe megmutatja, hogy az anyagfelhasználás javult-e, vagy rosszabbodott. Ez a mutatószám az operatív munka szempontjából igen fontos. Azonban ennek kiszámítása, vagyis a tények megállapítása egyedül még nem elegendő. Fel kell derítenünk az okokat is, melyek a fajlagos anyagfelhasználás indexének változását előidézték, mert megfelelő intézkedéseket csak így tudunk tenni.

Végezetül rá kívánunk mutatni az anyagnormastatisztika jelentőségére az önköltségszökkenés vizsgálatával kapcsolatban is. Tudjuk azt, hogy a legtöbb iparágban a termékek önköltségének legjelentősebb részét a felhasznált anyagok értéke teszi ki, tehát ha az önköltség csökkenését vagy emelkedését előidéző tényezőket vizsgáljuk, elsősorban meg kell állapítanunk azt, hogy az anyagfelhasználás hogyan alakult. Ezért az anyagnorma-kérdőívekhez kiküldött gyártmányjegyzék összeállításánál lehetőség szerint arra törekedtünk, hogy az önköltség-statisztikában jelentendő 42 cikk gyártmányai a jegyzékben szerepeljenek. Ez, a gépgyártástól eltekintve, ahol — mint már említettük — normák 1951 I. felében nem igen voltak, többé-kevésbé sikerült is. Így az önköltség-statisztika feldolgozásánál módunkban lesz vizsgálni azt is, hogy az egyes gyártmányok önköltsége a fajlagos anyagfelhasználásnak megfelelően alakul-e vagy sem. Világos, hogy ha az önköltség alakulását vizsgáljuk, nem elég a fajlagos anyagfelhasználás természetes mértékegységben való kiszámítása — bár ez is jelentős támpontot nyújt — hanem meg kell állapítanunk a fajlagos anyagfelhasználást érték szerint is. Az anyagköltség változását befolyásoló tényezők vizsgálatát, az anyagköltség úgynevezett érték indexének segítségével végezzük.

Elmondottakban rámutattunk az anyagnorma-statisztika lényegére. Ötéves terveünk teljesítésének egyik legfontosabb előfeltétele az anyagtakarékosság. Részben azért, mert nagy iramban fejlődő késztermékeket gyártó üzemeinket az alapanyaggyártó üzemek nem mindig tudják követni, részben pedig azért, mert az import-anyag beszerzése gyakran nehézségekbe ütközik. Műszaki értelmiségünkre az anyagtakarékossági mozgalom megszervezése te-

rén nagy és szép feladatok várnak. Az anyagnormák helyes kidolgozása a mozgalom legfontosabb műszaki feltételét teremti meg. A haladó normák kidolgozása és ezeknek állandó fejlesztése, az elmaradottabb üzemek normáinak az élenjárókhöz való igazítása természetesen csak megfelelő adatok alapján le-

hetséges. Ez adja meg a fentiekén kívül az anyagnorma-statisztika jelentőségét, ezért kell minden erőnkkel arra törekednünk, hogy a statisztikának ezt a nem rég megindult ágát már a közeljövőben megfelelő színvonalra emelhesük, ezzel is elősegítve öt éves tervünk teljesítését.

Pusztai Béla

A

MAGYAR-SZOVJET KÖZGAZDASÁGI SZEMLE

legújabb számának tartalmából:

Kronrod: A szocialista felhalmozás és a Szovjetunió gazdaságának hatalmas fellendülése

Kaszimovszkij: A takarékoság a szocializmus jellemző sajátossága

Volodarszkij: A szovjet ipar nagyszerű sikerei

Li Cün-jun: Az új Kína külkereskedelme

Ádám László: Feladataink a termelési kapacitások felmérése terén

Fogarás István: A főkönyvelők szerepe népgazdaságunkban

Haász Árpád: A Schuman-terv

Karvaly Nándor: Anyagtakarékosságunk eredményei és hiányosságai

Rozenfeld: Az iparigazgatási tervek területi felépítése

Mihajlov: Az ipari termelés önköltségének tervezése

A Voproszi Ekonomiki 1951. 5. számában, a Planovoje Hozjajsztvo 1951. 1—2. számában, az Izvesztyija Akademii Nauk 1951. 1. számában megjelent cikkek részletes ismertetése

Kapható: a kiadóhivatalban (V., Kossuth Lajos-u. 20. Telefon 189—630).